

Remigijus Vitkauskas, Zenonas Rinkevičius

BŪSIMŪJŲ MUZIKOS PEDAGOGŲ NUOSTATOS MENINIO IR DVASINIO UGDYMO ATŽVILGIU

Anotacija. Straipsnyje nagrinėjamos būsimųjų muzikos pedagogų nuostatos, suteikiančios pirmumą (preferencijos) moksleivių meninio ir dvasinio ugdymo bei muzikos specialybės studentų dvasinio ugdymosi atžvilgiu.

Esminiai žodžiai: meninis ir dvasinis ugdymas, dvasingumas, preferencija, motyvai.

Problema. Visuomenės dvasinės krizės sąlygomis jauniosios kartos dvasingumo ugdymas menine veikla reikalauja vis daugiau pedagoginio dėmesio. Šią problemą tiria daugelis mokslininkų: V. Aramavičiūtė, M. Barkauskaitė, A. Gaižutis, L. Jovaiša, E. Martišauskienė ir kt. Pradėtos tirti meninio ir dvasinio ugdymo sąsajos ir paralelės (J. Kievišas, A. Kievišas, 2004; A. Piličiauskas, 2004; Z. Rinkevičius, 2002, 2004; R. Vitkauskas, 2003, 2004 ir kiti autoriai).

Meninio ir dvasinio turinio mene ir meno pedagogikoje sąsajos abejonių nekelia. Šio turinio internalizavimas ugdytinio sąmonėje formuoja poreikį *tirti meninį ir dvasinį ugdymą kaip specifinę ugdymo sudedamąją dalį*, reikšmingą asmenybės dvasinei, estetinei ir dorovinei brandai.

Tai **aktuali bei nauja pedagoginė problema**. Ji nėra pakankamai ištirta, nors daugelis jos aspektų gvildinama anksčiau minėtų bei kitų autorių darbuose.

Tyrimo objektas – universitetų studentų, studijuojančių muziką, preferencijos meninio ir dvasinio ugdymo atžvilgiu.

Tyrimo tikslas – remiantis tyrimo rezultatais, atskleisti keliamos edukologinės problemos aktualumą.

Tyrimo uždaviniai:

- pateikti būsimųjų muzikos pedagogų nuostatas meninio ir dvasinio ugdymo atžvilgiu;
- nustatyti muzikos specialybės studentų dvasinių vertybių preferencijas mokymo(si) motyvų hierarchinėje skalėje;
- apibūdinti meninio ir dvasinio ugdymo(si) galimybes.

Metodai – mokslinės literatūros analizė, pedagoginės patirties apibendrinimas, anketinė apklausa, statistinė tyrimo duomenų analizė.

Tiriamieji. Meninį ir dvasinį ugdymą didele dalimi lemia muzikos mokytojas. Dėl šios priežasties 2005–2006 m. tirtos KU, ŠU, VPU muzikos studijų bakalauro pakopos studentų nuostatos, motyvai ir požiūriai į meninį bei dvasinį ugdymą (120 būsimųjų pedagogų).

Meninis bei dvasinis ugdymas – daugiąsakis meninis, dvasinis, psichologinis ir pedagoginis fenomenas. Žvelgiant į jį *aksiologiniu* aspektu, tai ugdymas pagal jau senosiose kultūrose žinotą, o graikų filosofų įvardytą kalokagatijos principą, reiškiantį, jog ugdant menu integruojamos grožio, gėrio, tiesos ir šventumo apraiškos. Šios vertybės integruotu pavidalu potenciškai įkūnytos meno kūriniuose, laiko išbandytuose muzikos šedevruose. Juose harmoningai koduojami estetinių, dvasinių ir etinių gėrybių kompleksai. Todėl siekiant žmogaus harmoningo ir *pilnutinio ugdymo* [9] tikslų, mokant muzikos reikalinga nuo pat ugdymo pradžios remtis *vertinga muzika*. (Vertinga – tai reiškia, skoninga, gražia, tobula, į estetiškes, etines bei dvasines vertybes orientuota muzika. Gera muzika – tai alternatyva menkavertei, brutaliai muzikai). Ugdymo realybės praturtinimas tobulais muzikos kūriniiais iš dalies – muzikos teorijos žiniomis bei techninių įgūdžių mokymu, yra vienas iš svarbių veiksnių stiprinant ugdytinių (tiek mokykloje, tiek ir universitete) estetiškes bei dvasines nuostatas.

Meninis bei dvasinis ugdymas teikia ugdytiniui ne tik transcendentinį, idealųjį patyrimą, bet kartu ir sąvokų kalba išreiškiamą etinį, socialinį, istorinį, religinį, antropologinį žinojimą. Žvelgiant kognityviniu aspektu šis žinojimas nėra estetinio santykio su muzikos kūriniu sąvokinis loginis priedas, o būtinoji ir neatskiriama dvasinio santykio su kūriniu turiniu dalis. Kitas dalykas, kad šis žinojimas muzikoje (ypač instrumentinių žanrų) nėra tiesmukai koduojamas ir dekoduojamas; jis nėra tiesioginis žinių transliavimas, kaip tai daroma mokant gamtos mokslų. Šį žinojimą sukelia ne (arba ne tiek) kognityviniai ar utilitariniai, o estetinio dvasinio išgyvenimo motyvai ir nuostatos. Sukuriama meniniam pažinimui būdinga dvasinė būseną, pasireiškianti estetinių jausmų gilia integracija su intelektu, apercepčiniais tikrovės vaizdiniais, atmintimi. Estetinių išgyvenimų įprasminimas susiejant juos su vidinio pasaulio patirtimi bei socialine tikrove reiškia kokybiškai kitokį, išgyvenamąjį pasaulio ir savęs pažinimą. Taigi meninis ir dvasinis ugdymas yra specifinis estetiškes, dvasinės ir socialinės tikrovės internalizavimas ugdymo procese naudojant vertingiausias meno kūrinius. Toksai ugdymas yra „asmenybės tapsmo sistema ir individualios kultūros bei dvasinės raidos būdas. Taip atsiskleidžia meninio ugdymo ir dvasingumo ryšys“ [4, p. 50].

Psichologiniu aspektu meninis bei dvasinis ugdymas mokant(is) muzikos remiasi ne tik klausa, muzikavimu,

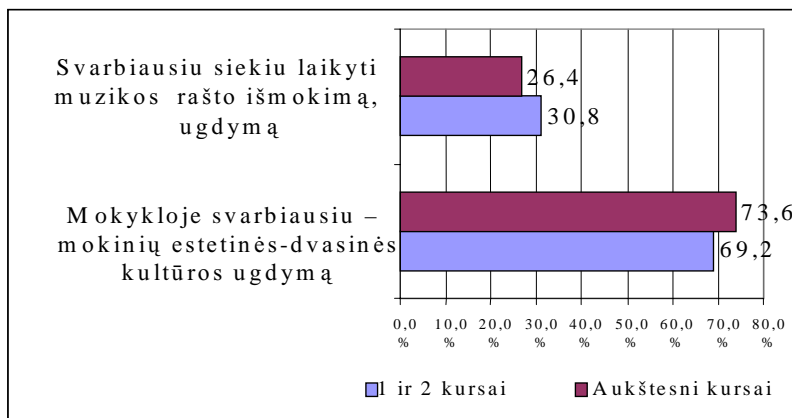
suvokimu, bet – tai ypač svarbu – emocijomis ir jausmais, intuicija, labiau visuminiu „geštaltišku“ negu analitiniu verbaliniu ar kitokiu ženkliniu mąstymu, nors ir pastarasis svarbus (ypač rengiant profesionalius muzikus). Muzikos kūrinio visavertis pažinimas, atlikimas bei kūryba visų pirma reikalauja muzikinio mąstymo – visybiško ir diferencijuoto intonacinio girdėjimo, intonacinės raiškos išgyvenimo ir įprasminimo. Tai specifinio, muzikinio, intelekto veiklos pasekmė. Toks intelektas leidžia holistiškai, intonaciniu ir dvasiniu patyrimu, sklindančiu iš asmenybės dvasios centro (branduolio, anot A. Maceinos) aprėpti muzikos kūrinį, jį internalizuoti dvasioje.

Pedagoginiu aspektu meninis ir dvasinis ugdymas – tai *susiliejiimo pedagogikos* reiškinys. Ši pedagogikos kryptis grindžiama humanistinio ugdymo koncepcija. Iš esmės tai dvasios pedagogika, paremta, pasak Š. Amonašvilio, ketvirtąja – dvasios dimensija. Ji svarbi mokant bet kokių dalykų. Tačiau mokant ir mokantis meno ji įgyja ypatingą reikšmę, nes komunikacija meno kalba yra kar-

tu ir dvasinė komunikacija. Muzikos kūrinys jungia ugdytinį su ugdytoju stipriais emociniais, empatiniais saitais bei vertybių įprasminimais, tuo, ką A. Maceina įvardijo tarpasmenine difuzija. Tai metapsichinis procesas, vykštąs „dvasios lauko“ sferoje, kuri yra vieningo psichofizinio lauko dalis [5, p. 97–98].

Tyrimo eiga

Būsimųjų muzikos pedagogų požiūris į meninį ir dvasinį ugdymą priklauso nuo jų vertybinių požiūrių į muziką ir muzikinio ugdymo tikslus. Šiuo aspektu preferencijos ugdymo(si) realybeje (tiek mokykloje, tiek ir universitete) kol kas nėra pakankamai išsąmoninamos. Todėl tikslinga tirti studentų preferencijas: ar svarbiausiu siekiu laikytinas mokinių meninis ir dvasinis ugdymas, imlumas vertingai muzikai ir kitoms kultūros vertybėms, ar tradicinės ugdymo krypties, kai teikiami prioritetai muzikavimui (dainavimo, grojimo mokymui), muzikos kalbos išmokimui (žr. 1 pav.).

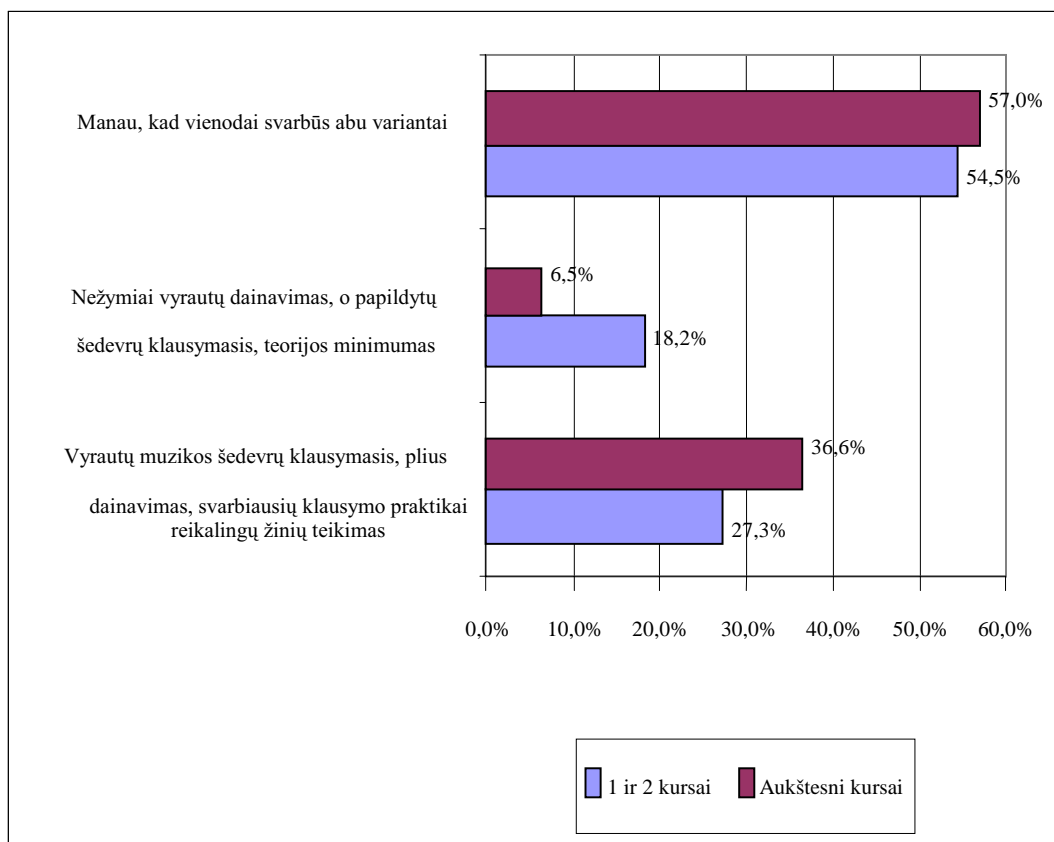

1 pav. Tiriamųjų skirstinys pagal preferencijas mokyklinio ugdymo tikslų atžvilgiu ($\chi^2 0,12$; $p 0,74$)

1 paveiksle pavaizduota, kad respondentai teikia pirmenybę mokinių estetišės ir dvasinės kultūros ugdymui. Mažiau nei trečdalis respondentų svarbiausiu siekiu laiko muzikavimą, kūrybą, muzikos rašto mokymą,

muzikinių gebėjimų ugdymą.

Mus domino, kokiems veiksams mokantis muzikos studentai teikia pirmenybę.

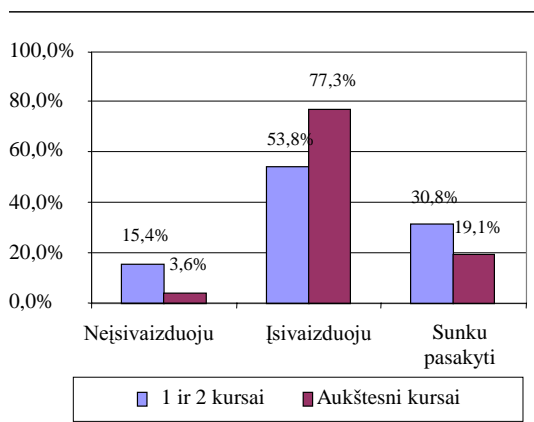

2 pav. Tiriamųjų skirstinys pagal preferencijas muzikos mokymo procese (χ^2 2,01; p 0,36)

2 paveiksle pateikti duomenys rodo, kad daugiau nei pusei tirtųjų atrodo vienodai svarbu tiek dainavimas, tiek ir muzikos klausymasis. Žymiai mažiau (apie trečdalis) pasisako už tai, kad mokyme būtų teikiama pirmenybė muzikos šedevrų klausymuisi, jį papildant kitomis veiksenaomis. Tik apie 12 proc. teikia pirmenybę dainavimui, jį papildant kitomis veiksenaomis.

Tiriant studentų preferencijas meninio ir dvasinio ugdymo mokykloje aspektu aktualu atskleisti ir tai, ar jie

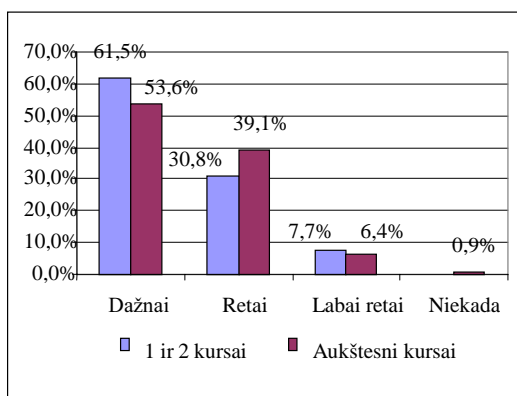
turi bent apytikrą viziją *kaip* būtų galima mokinius ugdyti dvasingumo linkme. Žinoma, sudėtinga būtų fiksuoti tikslų, verifikuojamą pasirengimo tokiam ugdymui vaizdą ar modelį. Tačiau mus domino tiriamųjų nuostatos tokio ugdymo, kurie įžvelgia tiriamieji, galimybių atžvilgiu. Į klausimą „Ar įsivaizduojate, *kaip* mokant muzikos būtų galima meniškai bei dvasiškai turtinti mokinių vidinį pasaulį?“ gauti duomenys patekti 3 pav.

3 pav. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal tai, ar jie įsivaizduoja, kaip mokinius ugdyti meniniu bei dvasiniu atžvilgiu (χ^2 4,92; p 0,08)

3 pav. duomenys rodo, kad daugiau negu pusė tirtųjų (ypač aukštesnių kursų) įsivaizduoja mokinių meninio ir dvasinio ugdymo galimybę; neįsivaizduojančių tokio ugdymo respondentų skaičius mažiausias. Tai, matyt, susiję su tuo, kad aukštesnių kursų studentai studijuoja filosofiją, psichologijos ir pedagogikos dalykus, padedančius formuoti jų meninio ir dvasinio ugdymo galimumo nuostatas. Maždaug ketvirtadaliui atsakyti į pateiktą klausimą buvo sunku.

Mus domino, ar dažnai studentai išgyvena meninio ir dvasinio pakilimo būsenas muzikos studijų metu (4 pav.).

4 pav. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal meninių ir dvasinių pakilimų išgyvenimų dažnumą studijuojant muzikos dalykus (χ^2 0,49; p 0,92)

Meninių ir dvasinių išgyvenimų studijuojant muzikos dalykus dažnai (kas savaitę) patiria daugiau negu pusė tirtųjų. Retai tokių išgyvenimų patiria kiek daugiau negu trečdalis, labai retai – apie 7 proc. tirtųjų. Darytina išvada, kad akademinis užsiėmimų turinys ir procese stokojama muzikos kūriniių emociinių išgyvenimų, asmenybės dvasinės veiklos, meninio mąstymo aktualizavimo. Ilgalaikiai studijų proceso stebėjimai, pokalbiai su studentais, studijų dalyko programų analizė teikia pagrindą tvirtinti, kad studijų procese ir turinyje pernelyg sureikšminamas racionalistinis, technologinis muzikos reiškinių žinojimas ir mokėjimas. Teorinį, logizuotą muzikos išmanymą per retai atsveria pedagoginės pastangos pažinti muziką kaip meninį bei dvasinį fenomeną.

Mus domino studentų meninių ir dvasinių išgyvenimų studijuojant muzikos dalykus priklausomybė nuo *muzikinės veiklos* pobūdžio. Paaiškėjo, kad tirtieji didesnę meninį ir dvasinį pakilimą patiria *atlikdami* muzikos kūrinius (I–II kursai – 53,8 proc.; aukštesnių kursų – 64,0 proc.). Atsakymai į kitus anketos klausimus liudija, kad beveik visi tiriamieji klausosi vertingos, geros muzikos, kuri transliuojama per Lietuvos radijo 2-ąją programą, *MEZZO* kanalą, klausosi kompaktinių plokštelių įra-

šų ir kt. Fonotekoje studentai muzikos klausosi tik prieš egzaminus, siekdami įsidėmėti kūrinių temas.

Tikėtina, kad studentų preferencijos būsimųjų mokinių meninio ir dvasinio ugdymo atžvilgiu turi ryšį su jų studijų motyvų hierarchine skale. Buvo prašoma reitingo būdu sunumeruoti aštuonis pateiktus muzikos dalykų studijų motyvus pagal jų reikšmingumą respondentui. Rezultatai pateikti 1 lentelėje.

1 lentelė

Tiriamųjų požiūriai muzikos studijų motyvus pagal hierarchiją (χ^2 2,093; p 0,039)

Motyvai	Studijuojant muzikos dalykus	Studijuojant filosofiją, psichologijos ir pedagogikos dalykus
Svarbu profesijos požiūriu	2,68 1 vieta	3,51 3 vieta
Įdomu	3,14 2 vieta	3,18 2 vieta
Galiu save kūrybiškai realizuoti	3,44 3 vieta	5,14 7 vieta
Estetinis pasitenkinimas	3,58 5 vieta	4,40 5 vieta
Padedą geriau suprasti save, kitus ir gyvenimą	4,12 6 vieta	3,00 1 vieta
Dvasinių vertybių patyrimas	3,57 4 vieta	4,06 4 vieta
Noriu gauti stipendiją, diplomą	4,54 7 vieta	5,11 6 vieta
Kiti motyvai: prestižo, socialinio statuso ir kt.	5,85 8 vieta	5,89 8 vieta

Svarbiausi motyvai studijuojant muzikos dalykus yra svarba profesiniu požiūriu bei galimybė realizuoti save kūrybiškai. Dvasinių vertybių patyrimas – ketvirtoje vietoje, estetiškas pasitenkinimas – penktoje. Tai rodo, kad viršų ima ne meniniai bei dvasiniai, o praktiniai ir kognityviniai motyvai. Panaši situacija pastebima tiriant motyvus filosofijos ir psichologijos bei pedagoginių dalykų studijų atžvilgiu.

Tyrimo metu buvo taikomi du statistiniai kriterijai: nominaliniams kintamiesiems *Chi kvadrato kriterijus* (χ^2); vidurkių palyginimui *Stjudento kriterijus* (p).

Išvados

1. Mūsų atliktas tyrimas parodė, kad daugiau nei pusė būsimųjų muzikos pedagogų linkę teikti pirmenybę meniniam ir dvasiniam mokinių ugdymui.

2. Teikdami pirmenybę mokinių meniniam ir dvasiniam ugdymui, būsimieji pedagogai labiau vertina mokyklinį muzikinį ugdymo modelį, grindžiamą muzikos klausymosi ir dainavimo bei muzikavimo lygsvara.

3. Trys ketvirtadaliai aukštesnių kursų tirtųjų įsivaizduoja *kaip* būtų galima mokinius ugdyti meniniu bei dvasiniu požiūriu. Tai reiškia, kad yra palanki terpė studijų metais intensyvinti studentų meninę bei dvasinę brandą, kuri bus svarbus veiksnys „sudvasinant“ muzikinį ugdymą mokykloje.

4. Daugiau negu pusė respondentų akademinuose užsiėmimuose dažnai patiria meninių bei dvasinių išgyvenimų. Tačiau apie 42 proc. tirtųjų juos patiria retai ir labai retai. Tai rodo, kad muzikos studijų turinyje bei procese nepakankamai aktualizuojamas muzikos meninis ir dvasinis turinys.

5. Tiriant preferencijas muzikos dalykų studijų *motyvų* aspektu paaiškėjo, kad meninės ir dvasinės vertybės pagal preferencijų dažnumą yra trečioje vietoje. Pirmenybė atitenka profesinės kompetencijos bei gnostiniams motyvams.

Literatūra

1. Barkauskaitė M. Aukštasis mokslas: studentų požiūrio analizė // *Pedagogika : mokslo darbai*. – T. 82 (2006). ISSN 1392-0340.
2. Barkauskaitė M. Paauglių dvasingumas kaip pedagoginis reiškinys – dr. Elvydos Martišauskienės apginto habilitacinio darbo tema // *Pedagogika : mokslo darbai*. – T. 67 (2003). ISSN 1392-0340.
3. Jovaiša L. Hodegetika. – Vilnius: Agora, 1995.
4. Kievišas J., Kievišas A. Meninis ugdymas kaip asmens dvasingumo veiksnys // *Pedagogika : mokslo darbai*. – T. 72 (2004).
5. Maceina A. Ugdytojas ir ugdytinis. – Kaunas: Logos, 1935.
6. Piličiauskas A. Mokytojų rengimas: vertybinės nuostatos ir principai // *Švietimo reforma ir mokytojų rengimas: aktualijos ir perspektyvos*. – Vilnius: VPU leidykla, 2004.
7. Rinkevičius Z. Muzikinis mąstymas ir jo ugdymas mokykloje. – Klaipėda: KU leidykla, 2002.
8. Rinkevičius Z. Dvasinio ugdymo problema muzikos pedagogikoje // *Pedagogika : mokslo darbai*. – T. 72 (2004).
9. Šalkauskis S. Pedagoginės studijos. 1 knyga. – Vilnius: Leidybos centras, 1992.
10. Vitkauskas R. Muzikos mokytojo profesinė savirealizacija: galimybės, prielaidos ir ypatumai : daktaro disertacija : socialiniai mokslai, edukologija / Vilniaus pedagoginis universitetas. – Vilnius, 2003.

Summary

Remigijus Vitkauskas, Zenonas Rinkevičius

THE PREFERENCES OF PROSPECTIVE MUSIC TEACHERS WITH RESPECT TO ARTISTIC-SPIRITUAL UPBRINGING

The integration of artistic and spiritual contents in arts and the pedagogy of artistic subjects does not cause any doubt. The aim of internalizing this content into the students' inner world implies an educological need to investigate *artistic-spiritual upbringing* as a specific component of education and as an important aspect in the formation of personal maturity.

This problem is new and relevant. It is also not yet researched thoroughly, with only some aspects of spiritual upbringing being touched in the works of M. Barkauskaitė (2006, 2004), J. Kievišas, A. Kievišas (2004), A. Piličiausko (2004), Z. Rinkevičiaus (2004), R. Vitkauskas (2003, 2004).

Artistic-spiritual education is the process of artistic-cultural and honoring upbringing, where the spread of the beauty of artistic masterpieces and

ethical values spiritualize one's inner world. This is a process of internalizing the reality of artistic, spiritual and social relationships via means of living, perceiving, interpreting and thinking about the works of art. This way, the subject of teaching music is elevated into a higher qualitative level artistic-spiritual upbringing.

Survey results show that the majority of prospective music teachers (current students) give priority to the future pupils' artistic-spiritual education.

More than 50 % of the participating students, particularly juniors and seniors, have a vision *how* to educate their future pupils in artistic-spiritual ways. This means that premises are strong to intensify the students' artistic-spiritual maturity already during their studies; in the long run, this will come out an important factor

when spiritualizing the subject of teaching music in schools.

However, almost half of the respondents never or very rarely have artistic-spiritual experiences in academic studies. They gain such experiences while listening to the music and in concerts. These results show that artistic-spiritual contents, which are successfully coded in the music, are not sufficiently actualized and materialized in the music studies.

Interestingly, when investigating the students' preferences with respect to their studying motives, it turned out that artistic-spiritual experience takes the third place in the hierarchy of preferences. Priority is given to professional competence and gnostic motivation. It is getting clear that educational system entails elements hindering intensification of artistic-spiritual upbringing. This educological problem requires further research.

Key words: artistic-spiritual education, preferences, motives.

*Vilniaus pedagoginis universitetas
Klaipėdos universitetas
Įteikta 2007 m. vasario mėn.*